

KONKURENTNOST EKONOMIJE

U BIH I REGIONU 2014 - 2018

Sažetak

U posljednje četiri godine (pet u slučaju GCI indeksa¹), od 2014. do 2018. godine, Bosna i Hercegovina bilježi fluktuacije u rezultatima prema tri najpopularnija globalna indeksa poslovne konkurentnosti, a tek je neznatno napredovala u ukupnoj poziciji prema dva od tri indeksa.

Prema Indeksu globalne konkurentnosti (Global Competitiveness Index – GCI ili Global Competitiveness Report) BiH sada zauzima 103. mjesto (od 137 zemalja), što je znatno lošije u odnosu na 2013-2014 kada je bila na 87. mjestu (od 148 zemalja). Gledano od 2013/2014 do 2017/2018, BiH je značajno nazadovala u sve tri oblasti indeksa, a najviše u inovativnosti i sofisticiranosti biznisa. **BiH je u posljednje tri godine najlošije rangirana u regionu.** Tokom posljednjih godina, najviše su napredovale u rangiranju Albanija i Srbija, dok je Crna Gora nazadovala za čak 10 pozicija.

Prema Indeksu ekonomskih sloboda (Index of Economic Freedom – IEF), koji mjeri 12 faktora ekonomskih sloboda, BiH trenutno zauzima 91. mjesto (od 180 zemalja) što je bolje u odnosu na 97. poziciju iz 2015. (od 178 zemalja) ali napredak nije bio konstantan, već je prvo nazadovala, pa napredovala u rangiranju. BiH u posljednjem izdanju IEF 2018 najlošije stoji sa integritetom institucija, imovinskim pravima, javnom potrošnjom, efikasnošću sudstva, a najbolje sa slobodom trgovine, monetarnom slobodom i poreskim opterećenjem. **Posmatrano regionalno, ovo je jedini indeks u kome trenutno BiH nije na posljednjem, već je na pretposljednem mjestu, ispred Hrvatske koja je na 92. poziciji (od 180 zemalja).** Bosna i Hercegovina, Makedonija, Srbija i Kosovo zemlje koje su napredovale od 2015. do 2018. godine sa većim ili manjim fluktuacijama između godina. Sa druge strane, Crna Gora, Hrvatska i Albanija imaju lošije rezultate, a i lošiji rang 2018. u odnosu na 2015. godinu.

Prema Indeksu o lakoći poslovanja (Doing Business) koji prati 190 zemalja i ocjenjuje njihovu poslovnu regulativu i implementaciju, BiH trenutno zauzima 86. poziciju (od 190 zemalja), što je znatno bolje od 107. pozicije 2015. godine (od 189 zemalja). **Ovaj napredak u rangiranju se desio između 2015. i 2016. godine najviše zbog poboljšanog rezultata u procedurama vezanim za međunarodnu trgovinu. Od tada, rang BiH se pogoršava, jer zemlja nije sprovodila značajnije reforme za poboljšanje poslovnog ambijenta. Osim u 2016. godini kada je Albanija bila najlošije regionalno rangirana, BiH je najlošije rangirana među zemljama u regionu.** Gledano od 2015. do 2018. godine sve zemlje osim Crne Gore su napredovale u ukupnom rangu.

1 Zbog nemogućnosti pristupa podacima, BiH nije bila uključena u GCI 2014/2015, pa smo u pregledu ovog indeksa uključili i rezultate iz 2013/2014 godine, kako bi se dobila kompletnija slika o kretanju rezultata kroz godine.

Uvod

Cilj ove analize je da uporedi promjene koje su evidentirane u poziciji konkurentnosti Bosne i Hercegovine prema tri najpopularnija indeksa globalne konkurentnosti u periodu između 2015. i 2018. godine u odnosu na druge države regije (zbog nemogućnosti pristupa podacima, BiH nije bila uključena u Indeks globalne konkurentnosti 2014/2015, pa su jedino tu prikazani i podaci za 2013/2014). Države koje su se ozbiljno posvetile razvijanju konkurentnosti svojih firmi i prilika za investiranje, posebnu pažnju poklanjaju faktorima koji utiču na razvoj preduzetništva. Ovo podrazumijeva zakone, regulacije i institucionalna rješenja koja kreiraju ekonomsku svakodnevicu u datoj zemlji i na određenom tržištu. U vremenima visoke nezaposlenosti i skromnog ekonomskog rasta, efikasna regulacija, efektivne institucije i javna uprava kao i politike koje vode ka popravljaju poslovnog okruženja u cilju privlačenja investitora mogu doprinijeti ekonomskom oporavku. Jednostavniji procesi vezani za osnivanje firmi, kao i mogućnost da investitor izađe iz neprofitabilnog poslovnog poduhvata, te fleksibilnost u premještanju resursa u komercijalne svrhe, omogućavaju da se smanje aktivnosti u područjima za koja opada potražnja i počne sa novim, perspektivnijim poslovima (pod uslovom da reformama troškovi osnivanja i poslovanja postaju niži ili ostaju isti). Stabilnost u ključnim makroekonomskim faktorima i legislativi relevantnoj za preduzetništvo ohrabruju dolazak investitora i kapitala.

S tim u vezi, korisnu referentnu tačku na kakvom se kolosijeku u smislu konkurentnosti ekonomije i privatnog sektora nalazi Bosna i Hercegovina svakako predstavljaju i indeksi sa osvrtom na preduzetničke aktivnosti. Tri najreferentnija globalna indeksa koja uključuju BiH su: Indeks globalne konkurentnosti (Global Competitiveness Index – GCI ili Global Competitiveness Report) Svjetskog ekonomskog foruma, zatim Indeks ekonomskih sloboda (Index of Economic Freedom – IEF) Heritage fondacije, te Izvještaj o lakoći poslovanja (Doing Business) grupacije Svjetske banke. Ovaj izvještaj se osvrće na situaciju u BiH u sektoru konkurentnosti, biznisa i preduzetništva u posljednje četiri godine iz perspektive tri globalna indeksa, poredeći je sa stanjem u regiji.

BiH u poređenju sa zemljama regiona prema Indeksu globalne konkurentnosti

Indeks globalne konkurentnosti (Global Competitiveness Index – GCI ili Global Competitiveness Report) Svjetskog ekonomskog foruma prati učinke gotovo 140 država prema 114 različitih indikatora. Konkurentnost definišu kao set institucija, politika i faktora koji određuju nivo produktivnosti jedne ekonomije, što za uzvrat definiše nivo napretka koji ta ekonomija može postići. Indikatori su grupisani u 12 stubova konkurentnosti, a ovih 12 stubova su onda podijeljeni u tri grupe: osnovni uslovi, efikasnost i inovacija i sofisticiranost.

Grupa indikatora	Osnovni uslovi	Efikasnost	Inovacije i sofisticiranost
Stubovi konkurentnosti	<ul style="list-style-type: none"> - javna uprava - infrastruktura - makroekonomsko - okruženje - zdravlje - osnovno obrazovanje 	<ul style="list-style-type: none"> - visoko obrazovanje - efikasnost tržišta roba - fleksibilnost tržišta rada - razvoj finansijskog tržišta - tehnološka spremnost - veličina tržišta 	<ul style="list-style-type: none"> - sofisticiranost biznisa - inovativnost

Ove tri grupe imaju različitu težinu u izračunavanju ukupnog indeksa, u zavisnosti od stepena razvoja jedne ekonomije, u odnosu na njen BDP po glavi stanovnika, te udjelu izvoza sirovina. Za razliku od Doing Businessa, koji je uže fokusiran na pogodnosti poslovnog okruženja i regulacije vezane za poslovanje malih i srednjih preduzeća, GCI uzima širi presjek ekonomije uključujući indikatore poput infrastrukture, makroekonomske stabilnosti, kvaliteta zdravstvene zaštite te sofisticiranosti poslovanja.

GCI takođe klasifikuje zemlje u tri generalna nivoa razvoja: zemlje čija je ekonomija bazirana na faktorima (čija se struktura izvoza u 70-postotnom udjelu sastoji od ruda, minerala i bazičnih proizvoda), zemlje čija je ekonomija bazirana na efikasnosti i zemlje čija je ekonomija bazirana na inovacijama ili brzom usvajanju inovativnih tehnologija. Postoje i grupe zemalja koje su u tranziciji između prvog i drugog, odnosno drugog i trećeg nivoa. **Bosna i Hercegovina se već godinama nalazi u grupi zemalja čija je ekonomija bazirana na efikasnosti, zajedno sa Albanijom, Makedonijom, Crnom Gorom i Srbijom. Od zemalja u regionu jedino se Hrvatska nalazi u grupi zemalja koje su u tranziciji od ekonomije bazirane na efikasnosti do ekonomije bazirane na inovacijama.**

	2013/14		2014/15		2015/16		2016/17		2017/18
CG	67	Mak	63	Mak	60	Mak	68	Hr	74
Mak	73	CG	67	CG	70	Hr	74	Alb	75
Hr	75	Hr	77	Hr	77	Alb	80	CG	77
BiH	87	Srb	94	Alb	93	CG	82	Srb	78
Alb	95	Alb	97	Srb	94	Srb	90	BiH	103
Srb	101	BiH	N/A	BiH	111	BiH	107	Mak	N/A

Tabela 1: Rangiranje zemalja regiona prema GCI u posljednjih pet godina

Kao što možemo vidjeti, BiH je mnogo bolju poziciju imala prema GCI 2013/2014 nego danas. Ipak, situacija se u posljednjih par godina poboljšava pa je BiH napredovala od 111. mjesta (od 140 zemalja) do 103. u posljednjem izvještaju (od 137 zemalja). Zbog nemogućnosti pristupa podacima, BiH nije bila uključena u GCI 2014/2015. BiH je trenutno najlošije rangirana u odnosu na zemlje regiona, dok je najbolje rangirana Hrvatska. Tokom posljednje tri godine, BiH je u regionu zauzimala najlošiju poziciju. Ako gledamo duži niz godina, najviše su napredovale Albanija i Srbija, dok je Crna Gora nazadovala za čak 10 pozicija.

Bosna i Hercegovina	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018
Javna uprava	71	N/A	127	126	126
Infrastruktura	83	N/A	103	105	100
Makroekonomsko okruženje	104	N/A	98	76	64
Zdravlje i osnovno obrazovanje	46	N/A	48	50	56
Ukupno: Osnovni uslovi	81	N/A	95	94	91
Visoko obrazovanje	63	N/A	97	92	91
Efikasnost tržišta roba	104	N/A	129	129	126
Fleksibilnost tržišta rada	88	N/A	131	125	123
Razvoj finansijskog tržišta	113	N/A	113	101	104
Tehnološka spremnost	73	N/A	79	76	69
Veličina tržišta	98	N/A	97	98	97
Ukupno: Efikasnost	89	N/A	112	106	100
Sofisticiranost biznisa	110	N/A	125	115	115
Inovativnost	63	N/A	115	125	123
Ukupno: Inovacija i sofisticiranost	89	N/A	120	122	119
UKUPNO	87	N/A	111	107	103

Tabela 2: Rangiranje BiH u posljednjih pet godina prema 12 stubova konkurentnosti GCI

Gledano od 2013/2014 do 2017/2018, BiH je značajno nazadovala u rangiranju u sve tri oblasti indeksa, a najviše u inovativnosti i sofisticiranosti biznisa gdje je nazadovala sa 89. mjesta (od 148 zemalja) na 119. mjesto (od 137 zemalja). Sa druge strane, u posljednje tri godine BiH je po ovom indeksu najviše napredovala u oblasti Efikasnost zahvaljujući napretku u visokom obrazovanju, fleksibilnosti tržišta rada, razvoju finansijskog tržišta i tehnološkoj spremnosti. Ako pogledamo ukupno rangiranje prema tri oblasti, vidimo da BiH najbolje stoji sa osnovnim uslovima, a i dalje najgore sa inovacijom i sofisticiranošću biznisa.

BiH u poređenju sa zemljama regiona prema Indeksu ekonomskih sloboda

Indeks ekonomskih sloboda (Index of Economic Freedom – IEF) je indeks Heritage fondacije koji je baziran na 12 kvantitativnih i kvalitativnih faktora, grupisanih u 4 široke oblasti ekonomskih sloboda.

Oblast	Vladavina prava	Veličina administracije	Regulatorna efikasnost	Otvorenost tržišta
Faktori	- imovinska prava - integritet institucija - efikasnost sudstva	- poresko opterećenje - javna potrošnja - fiskalno zdravlje	- sloboda poslovanja - sloboda rada - monetarna sloboda	- sloboda trgovine - sloboda ulaganja - finansijska sloboda

Za svaku zemlju koja se posmatra, rezultati ovih 12 faktora (na skali od 0 do 100) se sabiraju i njihov prosjek (gdje su 12 faktora jednakog omjera) se uzima kao konačan rezultat ekonomske slobode za tu zemlju. Zemlje se takođe i rangiraju na osnovu rezultata, tako da smo u tabeli prikazali oba podatka.

	2015		2016		2017		2018				
	rang	rezultat	rang	rezultat	rang	rezultat	rang	rezultat			
Mak	53	67.1	Mak	47	67.5	Mak	31	70.7	Mak	33	71.3
Alb	63	65.7	Alb	59	65.9	Ks	46	67.9	Ks	56	66.6
CG	66	64.7	CG	65	64.9	Alb	65	64.4	Alb	65	64.5
Hr	81	61.5	Srb	77	62.1	CG	83	62	CG	68	64.3
Srb	90	60	Ks	84	61.4	BiH	92	60.2	Srb	80	62.5
BiH	97	59	Hr	103	59.1	Hr	95	59.4	BiH	91	61.4
Ks	N/A	N/A	BiH	108	58.6	Srb	99	58.9	Hr	92	61

Tabela 3: Rangiranje i ukupni rezultati zemalja regiona prema IEF u posljednje četiri godine

Ako uporedimo rezultate i rangiranja zemalja u regionu u posljednje četiri godine, vidimo da su Bosna i Hercegovina, Makedonija, Srbija i Kosovo zemlje koje su napredovale od 2015. do 2018. godine sa većim ili manjim fluktuacijama između godina. Sa druge strane, Crna Gora, Hrvatska i Albanija imaju lošije rezultate a i lošiji rang 2018. u odnosu na 2015. godinu. Trenutno, najlošije rangirana zemlja regiona je Hrvatska, dok je BiH na pretposljednjoj poziciji.

2018		BiH	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Srbija	Albanija	Kosovo
Vladavina prava	Imovinska prava	39.5	54.2	65.9	64.8	46.2	54.1	52.3
	Integritet institucija	28.4	38.1	40.5	47.4	36.5	39.9	45.4
	Efikasnost sudstva	43.7	51.3	56.5	57	48.2	25.4	59
Veličina administracije	Poresko opterećenje	83.5	85.2	66	91.6	83.5	85.1	93.2
	Javna potrošnja	41.5	35.7	32.5	70.3	40.6	72.7	77.9
	Fiskalno zdravlje	94.4	69.1	67.2	78.1	67	67.5	92.8
Regulatorna efikasnost	Sloboda poslovanja	49.3	72.9	58.9	82.9	68.3	69.1	72.6
	Sloboda rada	59.6	70.9	43	69	69.2	50.4	58.3
	Monetarna sloboda	83.5	84.9	79.1	81.8	82.9	82.4	81.2
Otvorenost tržišta	Sloboda trgovine	87.8	84.7	87.4	87.8	87.4	87.8	70.8
	Sloboda ulaganja	65	75	75	65	70	70	65
	Finansijska sloboda	60	50	60	60	50	70	30
UKUPNI REZULTAT		61.4	64.3	61	71.3	62.5	64.5	66.6

Tabela 4: Rezultati po faktorima IEF 2018 za zemlje u regionu

2018	
BiH	61.4
Svjetski prosjek	61.1
Regionalni prosjek	64.5

Tabela 5: Rezultat IEF 2018 za BiH u poređenju sa svjetskim prosjekom i regionalnim prosjekom (zemlje iz prethodne tabele)

U Tabeli 4. možemo vidjeti da BiH u posljednjem izdanju IEF 2018 najlošije stoji sa integritetom institucija, imovinskim pravima, javnom potrošnjom, efikasnošću sudstva, a najbolje sa slobodom trgovine, monetarnom slobodom i poreskim opterećenjem. U odnosu na svjetski prosjek, BiH ima tek neznatno bolji rezultat, ali zato ima lošiji rezultat u odnosu na regionalni prosjek.

BiH u poređenju sa zemljama regiona prema Izvještaju o lakoći poslovanja

Izvještaj o lakoći poslovanja (Doing Business) je godišnji izvještaj grupacije Svjetske banke koji pruža objektivna mjerenja poslovne regulative i i njene implementacije za 190 ekonomija i određenih gradova na regionalnom i nadnacionalnom nivou. Fokus ovog indeksa je na domaćim malim i srednjim preduzećima i sagledavanju regulative koja ih prati u životnom ciklusu, a cilj indeksa je da pruži objektivnost prilikom razumijevanja i poboljšavanja poslovnog ambijenta u svim zemljama. Indeks je prilično specijaliziran i njegova metodologija se tokom godina unapređuje u smislu broja i dubine indikatora. Indikatori su grupisani u deset tematskih grupa: pokretanje biznisa, građevinske dozvole, uvođenje struje, registracija vlasništva, dobijanje kredita, zaštita manjinskih investitora, plaćanje poreza, prekogranična trgovina, izvršavanje ugovora i regulisanje nesolventnosti.

	2015		2016		2017		2018
Mak	30	Mak	12	Mak	10	Mak	11
CG	36	Hr	40	Hr	43	Ks	40
Hr	65	CG	46	Srb	47	CG	42
Alb	68	Srb	59	CG	51	Srb	43
Ks	75	Ks	66	Alb	58	Hr	51
Srb	91	BiH	79	Ks	60	Alb	65
BiH	107	Alb	97	BiH	81	BiH	86

Tabela 6: Rangiranje zemalja regiona prema Doing Business u posljednje četiri godine

Ako pogledamo BiH rangiranja u posljednje četiri godine vidimo da je od 2015. do 2016. godine napredovala sa 107. mjesta (od 189 zemalja) na 79. mjesto (od 189 zemalja), ali je u posljednja dva izvještaja nazadovala i sada je na 86. mjestu (od 190 zemalja). Osim u 2016. godini kada je Albanija bila najlošije regionalno rangirana, BiH je najlošije rangirana među zemljama u regionu. Gledano od 2015. do 2018. godine sve zemlje osim Crne Gore su napredovale u ukupnom rang.

Bosna i Hercegovina	2015	2016	2017	2018
Pokretanje biznisa	147	175	174	175
Građevinske dozvole	182	171	170	166
Uvođenje struje	163	119	123	122
Registracija vlasništva	88	97	99	97
Dobijanje kredita	36	42	44	55
Zaštita manjinskih investitora	83	66	81	62
Plaćanje poreza	151	154	133	137
Prekogranična trgovina	104	66	36	37
Izvršavanje ugovora	95	28	64	71
Regulisanje nesolventnosti	34	38	41	40
Ukupni rang	107	79	81	86

Tabela 7: Rangiranje BiH u posljednje četiri godine u odnosu na deset tematskih grupa indikatora Izvještaja o lakoći poslovanja

Gledano po tematskim cjelinama, BiH je u posljednje četiri godine nazadovala u rangu u pokretanju biznisa, registraciji vlasništva, dobijanju kredita i regulisanju nesolventnosti. Napredovala je u rangu u ostalih šest oblasti, a najviše je napredovala u prekograničnoj trgovini, uvođenju struje i izvršavanju ugovora. U pokretanju biznisa BiH je 2016. nazadovala u odnosu na prethodnu godinu za skoro 30 pozicija, zatim neznatno napredovala 2017. godine, i onda ponovo 2018. zauzela tek 175. poziciju među 190 zemalja. U registraciji vlasništva je vrlo slična situacija. U dobijanju kredita BiH konstantno svake godine nazaduje po nekoliko pozicija, a u regulisanju insolventnosti je primjetan pozitivan pomak u 2018. u odnosu na 2017. ali i dalje je to dosta lošiji rezultat nego 2015.

Ovaj napredak u rangiranju koji se desio između 2015. i 2016. godine je rezultat poboljšanja u procedurama vezanim za međunarodnu trgovinu. Od tada, rang BiH se pogoršava, jer se sprovelo samo par reformi koje nisu značajno uticale na poboljšanje rezultata zemlje. Te reforme uključuju: ukidanje članarine za turističke zajednice (oblast Plaćanje poreza), smanjenje obaveznog osnivačkog kapitala za društva ograničene odgovornosti i unaprijeđenje efikasnosti notarskog sistema (oblast Pokretanje biznisa) i smanjenje naknada za prekovremeni rad, noćni rad i rad vikendom.

Ekonomski rast i veza sa indeksima

Presjek stanja prema tri svjetska indeksa pokazuje da je Bosna i Hercegovina pri dnu ljestvice kada pogledamo rezultate u regionu, a u posljednje četiri godine godine (pet u slučaju GCI indeksa) je napredovala u ukupnoj poziciji prema dva od tri indeksa. Srbija je napredovala prema sva tri indeksa, Kosovo je napredovalo prema rezultatima dva indeksa (GCI ne mjeri Kosovo), dok je Crna Gora nazadovala prema rezultatima sva tri indeksa. Sa druge strane, ne možemo reći da se pozicije zemalja prema indeksima reflektiraju u istoj mjeri na realne ekonomske pokazatelje. Iako možemo primijetiti da se za Crnu Goru predviđa smanjenje rasta BDP-a do 2020. godine, isto tako vidimo da je predviđeno da BDP Srbije dođe na istu stopu rasta kao i BiH.

	2015	2016	2017e	2018f	2019f	2020f
BiH	3.0	3.1	3.0	3.2	3.4	4.0
Crna Gora	3.4	2.9	4.3	2.8	2.5	2.1
Hrvatska	2.3	3.2	2.8	2.6	2.7	2.8
Makedonija	3.9	2.9	0	2.3	2.7	3.0
Srbija	0.8	2.8	1.9	3	3.5	4.0
Albanija	2.2	3.4	3.8	3.6	3.5	3.5
Kosovo	4.1	4.1	4.4	4.8	4.8	4.8

Tabela 8: *Trend realnog BDP-a za zemlje u regionu prema podacima i predviđanjima Svjetske banke*

Zaključak

Analiza globalnih indeksa konkurentnosti u posljednje četiri godine ukazuje nam na lošiju poziciju BiH u odnosu na zemlje u regionu, u gotovo svakoj posmatranoj godini. Također, fluktuacije u rezultatima su primjetne kod BiH kod sva tri indeksa, pa zato ne možemo govoriti o potpunim trendovima poboljšanja, odnosno pogoršanja rezultata.

Prema Indeksu globalne konkurentnosti BiH je prvo nazadovala značajno, a onda se u posljednje tri godine popravila. Ukupno gledano, 2013/2014 je zauzimala 87. mjesto, a sada zauzima 103. mjesto, što je nazadovanje za 16 pozicija. Prema Indeksu ekonomskih sloboda situacija je slična, prvo nazadovanje, a zatim napredovanje. Ukupno gledano, 2015. je zauzimala 97. mjesto, a sada zauzima 91. mjesto što je poboljšanje za 6 pozicija. Sa druge strane, prema Indeksu o lakoći poslovanja BiH je prvo napredovala, a zatim u posljednje tri godine nazadovala od 79. do 86. mjesta koje zauzima danas. Ukupno gledano, od 2015. do 2017. godine BiH je napredovala sa 107. mjesta na 86. mjesto što je poboljšanje za 21 poziciju.

Ako pogledamo projekcije BDP-a, korelacija je donekle upitna, jer BiH i Srbija, posle Kosova, imaju sličan trend rasta BDP-a, a Srbija bilježi napredak prema sva tri indeksa, dok to nije slučaj sa BiH. U slučaju BiH, treba napomenuti da je u 2016. godini MMF predvidio rast BDP-a BiH, uz provođenje preuzetih reformi, od 3,7% u 2018., 3,9% u 2019., te 4% u 2020. godini. Zbog usporenog provođenja reformi, ove prognoze su u 2018. godini smanjene te iznose 3,2% u 2018., 3,5% u 2019. i 3,7% u 2020. godini.

Centar za politike i upravljanje
Centre for Policy and Governance

Projekat finansira:

**National Endowment
for Democracy**

Supporting Freedom Around the World